

XXVIII. Elintarvikekeskus

Elintarvikekeskuksen toiminnasta v. 1940 ja 1941 on sen toimitusjohtaja antanut seuraavan kertomuksen:

Johtokunta. Elintarvikekeskuksen johtokuntaan kuuluivat v. 1940—41 seuraavat henkilöt: puheenjohtajana talousneuvos H. Gebhard ja varapuheenjohtajana lääketieteellisensiaatti U. Tötterman sekä jäseninä taloudenhoitaja H. Apila, rouva M. Kulonen ja arkkitehti S. Lagerborg-Stenius. Johtokunta kokoontui v. 1940 9 kertaa ja v. 1941 8 kertaa. Pöytäkirjaan merkittiin v. 1940 83 pykälää ja v. 1941 106 pykälää.

Johtokunnan kokouksissa toimitusjohtaja esitteli asiat pitäen myös pöytäkirjaa. Paitsi varsinaisia käsiteltävinä olleita asioita esitettiin aika ajoin selostuksia laitoksen toiminnasta, myynnin kehityksestä ja tavaratilanteesta. Ennen kokousten alkua ja niiden jälkeen puheenjohtaja neuvotteli toimitusjohtajan kanssa käyden myös kokousten väliajoilla toimistossa neuvottelemassa tärkeimmistä asioista.

Henkilökunta. Toimitusjohtajana toimi herra E. Sarkia. V. 1940 työskenteli elintarvikekeskuksen palveluksessa yhteensä 132 henkilöä, joista osa ei kuitenkaan ollut koko vuotta työssä. Palkkamenot nousivat mainittuna vuonna 1,166,050: 80 mk:aan. V. 1941 henkilökunnan lukumäärä oli 135 ja palkkamenot yhteensä 1,665,334: 85 mk. Laitoksen viroista 42 vaki-
naistettiin v:n 1941 alusta lukien.

Toimipaikat. V. 1940 oli elintarvikekeskuksella seuraavat toimipaikat: Katariinankadun 2:ssa oleva keskusvarasto ja keskuskeittola, jonka lihavarasto oli kaupungin teurastamossa, jäävarasto Hermannissa ja pieni sivuvarasto Lastenkodinkadun 3:ssa, sekä kaupungintalon ruokalot Katariinansali, Sofiankadun ruokala ja virkamiesruokala, Toukolan konepajan ruokala, kaasutehtaan ruokala ja Vallilan raitiovaunuhallin ruokala, joiden lisäksi kesällä olivat avoinna Hietarannan ja Uunisaaren kahvilat. Huoltolautakunnan avunsaajia varten oli n.s. kuivan muonan jakelupaikkoja Sofiankadun 1:ssä ja Mäkelänkadun 39:ssä. Toimipaikoista oli Katariinansali suljettuna koko talvisodan ajan.

V. 1941 olivat toiminnassa kaikki edellä mainitut toimipaikat, minkä lisäksi helmikuun 17 p:nä avattiin Töölön raitiovaunuhallin ruokala ja kesäkahviloihin liitettiin toukokuun 30 p:nä avattu Pallokentän kahvila. Sofiankadun ruokala suljettiin kesäkuun 15 p:nä.

Kertomusvuosien aikana rakennettiin elintarvikekeskukselle uutta toimitaloa, johon oli päätetty sijoittaa myös huoltolautakunnan alaiset työtuvat. Talvisodan ja sittemmin myös kesäkuussa 1941 alkaneen sodan takia viivästyivät rakennustyöt, joiden oli määrä päättyä syksyllä 1940 niin, että elintarvikekeskuksen toimisto voitiin muuttaa keskeneräiseen Helsingin-

kadun 24:ssä sijaitsevaan uudisrakennukseen vasta kesäkuun 15 p:nä 1941 ja keskusvarasto ja ruokatehdas vasta lokakuun 5 p:nä 1941, jatkuen rakennustyöt kuitenkin koko v:n 1941 ajan. V:n 1941 syksyllä saatiin elintarvikekeskuksen käyttöön lähinnä perunan varastointia varten teurastamon väestönsuoja, eräs teurastamon navettarakennuksista, kaupungintalon kellarit ja muudan Oulunkylässä sijaitseva perunakellari.

Ruoan valmistus ja jakelu. Elintarvikekeskuksen keskeisimpiä tehtäviä on ruoan valmistus ja jakelu koululaisille sekä eräille laitoksille.

Koululaisten ruoan jakelu on vuodesta vuoteen laajentunut osoittaen laskua vain poikkeusvuonna 1940, jolloin ruokaa jaettiin ainoastaan huhtikuun 1 p:stä kesäkuun 3 p:ään ja elokuun 26 p:stä joulukuun 18 p:ään. Kaikkiaan jaettiin v. 1940 344,602 puolen litran suuruista koulukeittoannosta yhteensä 24 eri kouluun. V. 1941 jaettiin kouluissa ruokaa tammikuun 13 p:stä toukokuun 17 p:ään ja lokakuun 13 p:stä joulukuun 19 p:ään, ollen kuitenkin syyslukukaudella ruoan jakelu useina päivinä pysähdyksissä koulujen suljettuina ollessa. V. 1941 jaettiin 606,381 puolen litran suuruista koulukeittoannosta 30 eri koululle.

Kun useimmat elintarvikkeet kertomusvuosien aikana joutuivat säännöstelyn alaisiksi, olisi koulukeittotoiminta jäänyt merkityksettömäksi ellei kansanhuoltoministeriö elintarvikekeskuksen aloitteesta olisi luovuttanut määrättyjä elintarvikkeita, nim. viljatuotteita, maitoa ja lihaa korttivapaasti käytettäväksi.

Koulukeittojen jakelun ohessa on syytä mainita, että elintarvikekeskuksen toimesta molempien kertomusvuosien kesinä toimitettiin ruokaa myös lasten leikkikentille.

Valmista ruokaa lähetettiin kertomusvuosien aikana myös seuraaville laitoksille: Filadelfia seurakunnalle, Helvar oy:lle, Ratas nimiselle insinööri-toimistolle, Invaliidien ystävät nimiselle yhdistykselle, Vakuutusyhtiö Fennialle, Yhtyneet villatehtaat oy:lle, Suomen punaisen ristin sairaalalle, Hellberg oy:lle, Suomen punaisen ristin invaliidikodille ja työnvälitystoimistolle.

4 kaupungin sairaalalle, 6 lastenkodeille, kansakoulujen opetuskeittöille, valmistavalle tyttöjen ammattikoululle ja 35 lastentarhalle toimitettiin kertomusvuosien aikana ruoanvalmistuksessa tarvittavia raaka-aineita.

Ruoan valmistus puolustuslaitokselle. Jo syksyllä 1939, kun miehiä kutsuttiin sotaväen ylimääräisiin kertausharjoituksiin, joutui elintarvikekeskus sotilasmaunituksen piiriin.

Kun sitten v:n 1941 kesäkuussa julistettiin yleinen liikekannallepano, ryhtyi elintarvikekeskus vaikeasta elintarviketilanteesta huolimatta kaupunginhallituksen suostumuksella jälleen hoitamaan määrättyjä sotilasmaunituksia.

Tärkeimpien tarvikkeiden hankintamäärät olivat seuraavat:

Tarvike	1940 Kg	1941 Kg	Tarvike	1940 Kg	1941 Kg
Lihaa	297,485	127,453	Jauhoja	74,740	89,766
Perunaa	542,714	646,641	Suurimoita	57,685	56,599
Suolakalaa	11,943	6,910	Sokeria.....	35,488	41,983
Voita y.m. ravinto- rasvoja	19,065	11,805	Kahvinkorviketta.	2,820	4,870

Maitoa hankittiin v. 1940 304,248 ltr ja v. 1941 258,289 ltr.

Tulot ja menot. Tuloja kertyi v. 1940 yhteensä 11,119,785: 40 mk ja v. 1941 15,998,284: 40 mk jakaantuen ne seuraaviin eriin:

	1940 Mk	1941 Mk
Kaupungin laitokset:		
Sairaalat	1,823,294: 25	1,045,522: 70
Huoltotoimi	1,484,269: 95	1,606,756: —
Lastensuojelu	276,220: 80	322,747: 35
Kansakoulut	1,309,771: 10	2,362,617: 30
Valmistavat ammattikoulut	55,797: —	121,324: 35
Opetuskeittiöt	51,558: 15	32,848: 60
Lastentarhat	301,785: 80	448,982: 25
Muut laitokset	340,140: 35	261,937: 05
Ruokalat	2,227,421: 55	3,216,328: 85
Kahvilat	377,408: 15	154,250: 50
Muu ruoanjakelu y.m.	2,287,874: 95	6,003,136: 85
Muu liikevaihto	365,983: 35	143,316: 25
Luontoisetujen korvaukset	218,260: —	278,516: 35
Talousarvion ulkopuolella	9,075: —	11,000: —
	<hr/>	<hr/>
Yhteensä	11,128,860: 40	16,009,284: 40

Menoja oli v. 1940 9,548,854: 75 mk ja v. 1941 11,798,291: 65 mk. Voittoa oli siis vastaavasti 1,570,930: 65 mk ja 4,199,992: 75 mk.

Elintarviketilanne. Syksyllä 1939 alkanut suurvaltain sota samoin kuin Neuvostoliiton hyökkäys Suomeen saman vuoden marraskuun 30 p:nä vaikeuttivat luonnollisesti monin tavoin elintarvikekeskuksenkin toimintaa. Välttämättömien tarvikkeiden saanti vaikeutui sodan aikana ja sodan sitten keväällä 1940 päätyttyä oli valtiovallan pakko ryhtyä säännöstelemään vähitellen yhä useampia elintarvikkeita. Jo syksyllä 1939 kahvi ja sokeri pantiin kortille, ja kesän lähestyessä v. 1940 pantiin toukokuun 27 p:nä vilja ja viljatuotteet takavarikkoon ja näitä ryhdyttiin jakamaan korteilla. Voin säännöstelyyn ryhdyttiin elokuun 5 p:nä, saippua ja muut pesuaineet joutuivat säännöstelyyn lokakuun 16 p:nä ja maito julistettiin säännöstelyn alaiseksi joulukuun alusta. Liha pantiin kortille marraskuun 22 p:nä ja perunajauhot marraskuun 28 p:nä, joten v:n 1940 lopulla oli säännöstelystä vapaina elintarvikkeina vain peruna ja ruokajuurikkaat, joiden saantia kuitenkin haittasi myöhemmin ankara pakkanen. Lihan niukkuuden takia muodostui kalasta vähitellen tärkeä ravintoaine.

V. 1941 jatkui edellä mainittujen tarvikkeiden säännöstelyalainen jakelu, minkä lisäksi mainittuna vuonna uusina elintarvikkeina pantiin kortille kananmunat, marjamehut, hillot ja marmelaadit.

Talvisodasta oli kulunut vasta vähän toista vuotta, mutta maan jälleenrakennustyö oli jo ehtinyt päästä hyvään alkuun, kun maamme jälleen joutui sotaan Neuvostoliiton kesäkuussa 1941 hyökätessä maahamme. Vuoden sato jäi kuivuuden takia melkoisen heikoksi ja syyskylmät vaikeuttivat sadon korjuuta ja lisäksi vielä kuljetusneuvojen vähyys vaikeutti elintarvikekuljetuksia, minkä takia heti syksyllä 1941 esiintyi elintarvikepulaa pääkaupungissa.

Edellä mainituista vaikeuksista huolimatta elintarvikekeskus molempina kertomusvuosina selviytyi tyydyttävästi ja oli sillä aina jakaa elintarvikkeita ja valmistaa ruokaa toisille kaupungin laitoksille samoin kuin omassa ruokaloissakin. Elintarvikekeskuksen asemaa tässä suhteessa helpottivat ne monet tavarain varastoinnit, joita suoritettiin jo syksyllä 1939 ja kertomusvuosina aina silloin kun tarvikkeita oli runsaammin saatavissa. Eri-tyisesti on syytä mainita, että elintarvikekeskus syksyllä 1941 jo hyvissä ajoin ryhtyi tulevaa kulutuskautta varten varaamaan lähinnä perunaa kaupunginhallituksen suostumuksella nopeasti rakennettuihin tilapäisiin varastosuojiin.

Syksyllä 1939 alkaneen suursodan ja omanikin sotamme vaikutuksesta rupesi hintataso vähitellen kohoamaan niin, että virallinen elinkustannusindeksi, joka elokuussa 1939 oli 100, jo v:n 1940 joulukuuhun mennessä oli noussut 131:een eli siis 22.4%. Hintatason nousu jatkui edelleen v. 1941 kohoten vuoden lopussa 150 pisteeseen eli edellisestä vuodesta 14.5%.
